

Utdrag fra romanen:

Dyvekes grav

Utdraget er valgt av forfatteren, tannlege Johan Fredrik Grøgaard.

For mange år siden i krigens tid var det trangere på bakværelset. Det sto en cello i kroken og opptok stor plass. Til hvilken nytte? Heinemann spilte sjelden, men av og til hengte han jakken sin på den.

Hvor var den blitt av nå? Frøken Nielsen bar den opp på loftet en dag eller hun solgte den til en skraphandler.

Ellers var det uforandret det meste. Det er ikke stort man kan gjøre med slike gammeldagse lokaler før det blir altfor dyrt. Frøken Nielsen klaget over gipsrosetten i taket, den samlet støv, hun kunne ikke forstå at den var til nogen nytte. Kroken hvor det borgerlige hjemms prismelysekrone skulle henge, var tom. Den hadde aldri vært i bruk.

- Den må være der i tilfelle en av oss skulle få lyst til å henge seg, sa Mandt.

Så måtte frøken Nielsen med fare for liv og lemmer klyve opp på et vaklevo-
rent stativ, en stol satt oppå skriveborden, ikke for å henge seg, men med støvkluten i hånden. Hun ble svimmel og torde ikke se ned. Mandt måtte holde stolen. - Nu må De holde godt, tannlege Mandt! Hun strakte seg mot taket, krocket og dirrende i alle ledd mens hun med den ledige hånden samlet kjolen om knærne. Mandt rugget på stolen - hahaha, men frøken Nielsen skrek og slapp taket i kjølekanten. - Gid, De må ikke, tannlege Mandt! Jeg kan brette både armer og ben!

Det var ennå sirkelrunde merker i gulvet etter den andre tannlegestolen, Heinemanns stol, en svart og brun museumsgjenstand hvor de rustfrie metalldelene var blitt grå og matte. Den ble avhendet sammen med celloen. I stedet hadde de fått en nett liten rønt-

genstol og et skjembrett med blyglass-
rute. Med dette mellom seg og de farlige strålene, kunne frøken Nielsen endelig være trygg for gonadene sine.

Men det gamle stålrørsmøblementet på venteværelset gjorde fremdeles tjeneste. Det hadde alltid vært nakent og trist der ute bortsett fra en tegning på veggen som barna syntes var så morsom: Mickey Mouse smilte fra øre til øre og pekte med den hvite trafikkpolitihansken sin på en krocket jeksel som svevet umotivert i luften eller sto på gulvet ved siden av ham, en naiv tegning med tykke tusjstreker og klossete bokstaver: - Puss tenner morgen og aften. Var det Heinemann som hadde tegnet den?

Forskjellige antagelser om Heinemann.

Heinemann og kvinnene?

Frøken Nielsen vasket skjorter og stoppet strømper for ham, men det behøvde ikke bety noe, tvertimot, kunne man vel nesten si. Hun visste forresten ikke hvor han bodde en gang. Hvem visste det? Han fortalte meget lite om seg selv, bare enkelte betydningsløse detaljer: - Jeg liker avkokt blomkålhode med bearnaisesauce og en liten spiss med sennep, det synes jeg er godt.

Var han simpelthen vegetarianer?

Han puttet håndinstrumentene i munnen som om de var knappenåler og holdt dem der etter skaffet til han hadde bruk for dem. Det var heldigvis en fasong som helt var forblitt hans egen.

Hva gjorde han når han ikke var på kontoret?

Han ble frastjålet vinterfrakken sin på et sted hvor han vanket eller tilfeldigvis oppholdt seg. Det var en flun-

kende ny tweed ulster, førkrigs og «brand new» med lommene fulle av sigarer og engelske sigaretter. Men det var visst ikke det verste. De fikk aldri greie på hva som var det verste, skjønt han stadig kom tilbake til dette tyveriet og tydeligvis tok det som et avgjørende bevis for tidens dårlighet.

- Hva? Har du hørt på maken? Nåja, jeg skal ikke klage. Noen mister livet, andre mister bare en frakk. Men hva skal man si om dem som mister begge deler?

Det siste året var han nesten aldri på kontoret. Det kunne gå dager og uker uten at de så ham. Ingen visste hvor han var, og ingen visste når han ville komme. Det sto pasienter i boken hans som Mandt måtte ta seg av. - Å, tannlege Mandt. Jeg kan jo ringe og avbestille, men det har vært så mange avbestillinger i det siste, synes jeg ... Det var bedre å la dem komme, pensle med ett eller annet og be dem komme igjen om fjorten dager.

Når Heinemann endelig dukket opp, var det med en viss dramatisk effekt. Han kom alltid overraskende - uten en lyd og når de aller minst ventet ham, kunne han stå like bak dem i den åpne døren så frøken Nielsen for sammen og skrek: - Å gid! Nu skremte De meg ordentlig, tannlege Heinemann! ledsaget av en forsert latter som om hun ville understreke at det ikke gjorde noen ting at hun ble skremt vettet av så lenge det var tannlege Heinemann som gjorde det, og at det forresten bare var spøk. Først da, når de var blitt grundig oppmerksomme på ham, kom han helt inn i rommet, men fremdeles uten et ord, tok av seg hatt og frakk og sa med sitt sedvanlige gravalvor:

- Nå, hva gjør dere her? Bare sitter og dovner dere?

Frøken Nielsen fniste og kroet seg, og Mandt sa hehe.

- Hm, det er bra, sa Heinemann og ble stående, så dreide han seg på hælen og forsvant ut på bakværelset.

De fortsatte arbeidet, men en viss nervøsitet var begynt å gjøre seg gjeldende. Mandt skottet urolig bak seg, og der sto ganske riktig Heinemann og vinket på ham med pekefingeren. Nå skal han ha penger igjen, tenkte han ille til mote, men nei.

- Hvem er det som sitter der i stolen? hvisket Heinemann. Er det frøken Bull?

Da han hadde forvisset seg om at vedkommende dame ikke var frøken Bull og heller ikke fru Berntsen, ville han se hva Mandt holdt på med. Tung og mutt i sine gammeldagse klær rugget han bort til stolen. Han rettet seg opp og vendte seg mot Mandt med et forferdet uttrykk.

- Du har vel ikke tenkt å rotfylle?

- Neida, neida, sa Mandt og gikk i gang med en usammenhengende forklaring mens han rødmet og svettet.

Heinemann ristet på hodet og mumlet en kort ordre til frøken Nielsen.

- En ren frakk, er De snill!

Så gikk han i gang med såpe og skrubbe – det vil si, først tok han av seg jakken og de høye fadermorderne, deretter rullet han opp skjorteermene, han manglet hverken vest eller klokkekjede og ryggen på vesten var av blank, svart silke. Alt arbeide opphørte mens Heinemann vasket hendene, han vasket og skrubbet i ti minutter, begynte ved albuene og endte ved fingertuppene. Hos frøken Nielsen rekvirerte han rene, varme håndklær, og frøken Nielsen gikk ham til hånde med en mine som om hun mente at det nå endelig skulle bli sving på sakene. Da hendene var blitt tørre, dynket han dem i sprit. Til slutt tok han frem lommetørkleet og pusset nesen.

- Seså! Og nå må De være vennlig å gape. Hm, sa han og ristet tungsindig på hodet.

- Det er jo en fortann, innvendte Mandt forsiktig.

- Fortann og fortann ... Men så se på pasienten! Se på de gule øynene. Det kommer fra de små bissene Deres, frue. Ja, dessverre, men dette er ingen frisersalong, forstår De. Vi beskjeftiger oss med alvorligere ting enn skjønnhetspleie for Tuppen og Lillemor. Det primære for Dem er å bli kvitt det som plager Dem fra tærne og opp, ikke sant?

Dermed dusjet han pasientens munn med kloretyll, grep tangen og før Mandt rakk å protestere, var tre tenner ute. Pasienten skrek hjerteskjærende og brøt sammen i krampegråt, blod fra munnvikene blandet seg med spytt og tårer. Frøken Nielsen hjalp henne ut.

- Det var det, sa Heinemann. Han stusset og så forundret på Mandt: – Gikk hun uten å betale?

Den første tiden som naturtannlege på tannlege Heinemanns fasong var vanskelig. Han hadde pasientskrek og løs mage hver morgen før han gikk på kontoret. Han stotret og stammet og forsøkte å forklare pasienten ett eller annet. Så kom Heinemann og forklarte det motsatte. Heinemann var i mot piller og sprøyter og alt til innvortes bruk. Amalgam var en vederstyggelighet fordi det inneholdt kvikksølv. Når han ikke penslet munnhulen med 3<UNIT><UNIT>% H2O2, plomberte han tennene med kohesivt gull, banket det inn så det siden bare kunne fjernes med nitroglyserin. – Der sitter'n! sa han stolt. Der sitter'n om De så skulle ete dynamitt.

Tannlege Mandt var snill og anskaffet i hemmelighet utstyr til injeksjonsanestesi. Ryktene om smertefri tannbehandling gikk i pasientkretsen, etterhvert ble det færre som ville la seg behandle av Heinemann, han som fjernet deres plager fra tærne og opp. Bare noen av de eldste sribukkene ville fremdeles ikke gi slipp på sin gamle tannlege og spurte stadig etter ham inntil plagene deres tok overhånd og de uten sjenerende lyd forsvant fra jordens overflate.

Heinemann interesserte seg også mindre og mindre for pasientene sine. Til gjengjeld interesserte han seg mer og mer for det hvorom alt dreier seg her

i livet. Han tok det lille kasseskrinet med seg ut på bakværelset og litt senere kunne de høre at det klirret – Heinemann telte penger. Han syslet med dette en stund, og når han var gått, var det lille kasseskrinet nesten tomt. Så kunne det hende at det var temmelig Øde under lokket allerede i forveien. Da ble frøken Nielsen vinket ut, døren lukket seg bak henne og mumlende stemmer høstes. Frøken Nielsen kom listende inn igjen med en høytidelig mine.

- Tannlege Heinemann vil tale med Dem, tannlege Mandt.

- Hm, sa Heinemann. Alt går bra, hører jeg. Og du kommer godt overens med dine pasienter? Pass bare på at de gjør opp for seg for hver gang, det svarer seg best for alle parter. Så det går nok bra ... Men siden vi snakker om det – vi skal vel ha et lite oppgjør snart? Ja, det haster ikke, det har slett ingen hast for mitt vedkommende. Men i mellomtiden...

Mandt begynte atter å svette og stamme.

- Jeg har ingen penger. Ikke akkurat nå.

- Hvabehager? Mine penge? Høhøhø, han lo. – Jeg skal bare ha et par hundre, la han godlyndt til.

- Selvfølgelig, stammet Mandt. Men vi visste ikke at du skulle komme, så ... Men jeg kan sende frøken Nielsen ned i banken.

Det var ingen penger i banken, det kunne han jo sagt og at det ikke var hans skyld. Han kunne også minnet Heinemann om at han hadde bunnskruppet kassen under sitt siste besøk og at det etter den tid var forfalt endel regninger. Regnskapet var i det hele tatt i en håpløs forfatning, et sørgelig rot hvor det fantes hverken begynnelse eller slutt. Ordningen var slik at femti prosent av alt han tok inn skulle være hans lønn mens Heinemann sto for utgiftene, et tilsynelatende greit og overskuelig system, men der tok de feil, og forresten hadde de ikke hatt et

eneste oppgjør siden han begynte for to år siden, så han hadde ingen anelse om hvor meget han skyldte Heinemann

eller i det hele tatt hvem som skyldte hva.

Enden ble at frøken Nielsen gikk i banken og tok ut fem hundre kroner av sine egne penger, og dermed var situasjonen reddet for denne gangen, men ikke mindre floket for det.

- Du fører vel nøyaktig regnskap for alt sammen? sa Heinemann. Så tar vi et ordentlig oppgjør i slutten av måneden.

Av og til når Heinemann kom på besøk, var det noe uvirkelig over ham. Han var som steget ut av et brunlig portrett i oval ramme. Han hadde liksom det uttrykket man kan se på portretter av fedre og verdige onkler, der han satt i sine mørke, gammeldagse klær, lignet han nettopp en slik far eller onkel fra landet eller en annen tid som var kommet for å se til at etterslekten skikket seg vel. Han satt ved vinduet og kastet en mørk skygge inn i rommet, han satt gravitetisk og urørlig med skrevende ben og den ene hånden på kneet, og slik han satt, trakk buksebenet seg opp

nedentil og avslørte et eiendommelig fottøy, nærmest en slags støvler av den sorten som ennå brukes av gamle menn, høye sko med snøring til over anklene. Mandt kunne huske leggene hans, hvite og hårløse med skinnebenet springende frem som en skarp, noe knudret egg – de stakk nakne opp av støvlene fordi han ikke brukte strømper eller de var ikke lange nok til å nå opp over støvlekanten.

Den trykkende stemningen hans nærvær skapte, lettelsen når han endelig gikk – Mandt følte det som noe fysisk, noe helt håndgripelig og kvellende. Frøken Nielsen hadde det på samme måten, etter hva han kunne se, hun ble taus og bleknebbet og liksom aldri ferdig med å stille og gnikke og polere.

Men så en dag fikk de overraskende besøk av en annen Heinemann, en Heinemann uten frakk og uten hatt og uten fademordere, men med pyjamasen under jakken og vesten. Det var lenge

stille bak den lukkede døren, og da det endelig kom en lyd, var det ikke den velkjente av klingende mynt, men en cellotone, noe rusten og prøvende til å begynne med – så kom det:

- Che faró senza Eu-ridi-i-ce

Da de kom ut, satt han med instrumentet mellom knærne og med store tårer trillende nedover kinnene. Men han gråt ikke. Buen danset over strengen:

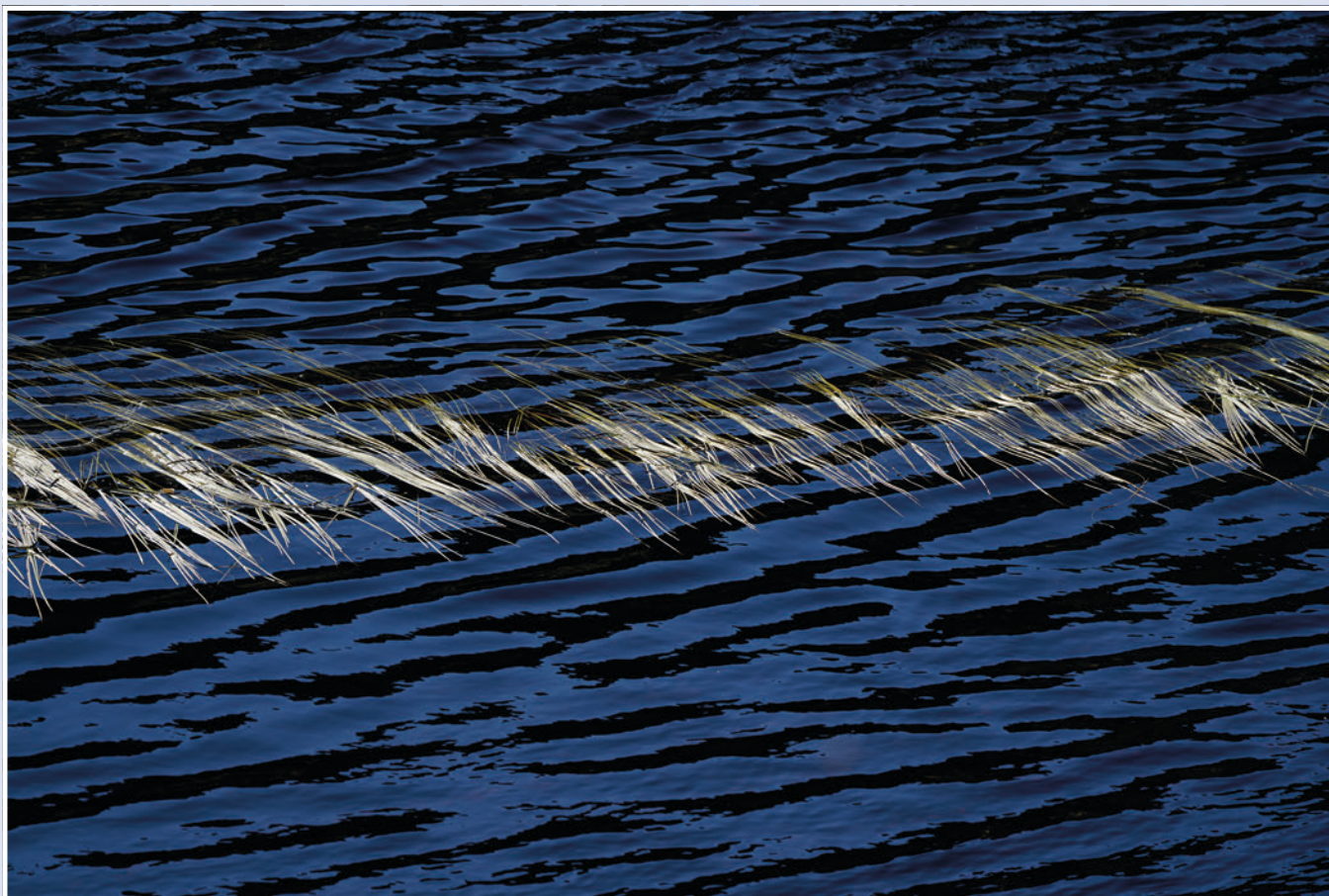
Hvem er redd for den stygge ulv, brumm-brumm-brumm, stygge ulv!

- Høhø, har du hørt den siste schläger? Das ist ein Totenschläger, jawohl!

Han tok en dyp tone på celloen, så en dypere, og en til og enda en – luften dirret.

- Høhøhø, sa Heinemann.

Han satte instrumentet vekk, det var bare en brukbar streng på det, men det var ingen hindring – ikke for Heinemann, for en virtuos som han. Nå ville han ha te.

Gress og vann.

Foto: Niklas Angelus.

- Frøken Nielsen, nå er det Deres tur! La oss se hva De kan få ut av tekannen Deres.

Og frøken Nielsen, rød i toppen, gikk i gang. Heinemann vendte seg mot Mandt.

- Nå skal vi ha en hyggelig prat, hva? Kom og sett deg her mens frøken Nielsen syder og koker. Du som er ung, hva mener du om fremtiden? Herregud, fremtiden ... jaja. Jeg skulle likt å ha den her i neven, eller trygt forvart i et hylster i armhulen, hva? Hva mener du? En smule optimistisk, tross alt? Hva? Psoptimist, det er hva jeg er. Psoptimist – et underlig dyr. Hva sier et slikt dyr og hva skal det spise? Det står ikke i noen bøker. Forresten forstår jeg ikke noe av det hele, ikke spor! Vet du hva jeg gjør? Vet du hvordan jeg får tiden til å gå? Du gjetter det aldri. Jeg sover! Nå har jeg ligget i fjorten dager og bare sovet. Tenk om alle kunne gjøre det! Den som sover, synder ikke. Du, Mandt, hva mener du ...? Jeg vil stille deg et spørsmål: Det er den jødiske storfinans som er årsaken til tannråte, ikke sant? Det er vitenskapelig bevist. Av professor Wothan, for ikke å nevne dr. Molok! Den sjekken der, står ikke den i mitt navn? Jovisst, det er best jeg tar vare på den.

Han så på klokken og fikk det brennende travelt.

- Men, tannlege Heinemann, nu koker tevatnet hvert øyeblikk! Heinemann vinket henne av.

- Kos dere med te, dere to. Dere som er unge.

Springer tok plass i stolen, han satt pent og pertentlig med de velpleide hendene lagt oppå hverandre i fanget. Han var blitt mer grå siden sist, men ellers hadde han ikke forandret seg særlig. Han så seg interessert omkring.

- Det er vel bra utstyr dette, sa han.

Mandt vasket hendene, han burde pusset tennene også ettersom han hadde både røkt og spist ost.

- Å, det begynner å bli gammelt nå, sa han henvendt til medisinskapet på veggen. Men det er fullt brukbart.

Springer gjorde en grimase idet han hevet øyenbrynene.

- Så? Men da må jeg si det er velholdt. Min kompliment til Dem!

Han vendte seg i stolen og nikket til frøken Nielsen som så uforstående på ham.

- Det var gammelt allerede da jeg overtok, sa Mandt.

- Sier De det?

Springer satte seg bedre til rette i stolen og gjorde seg klar til å gape.

- Tenk, det er snart tyve år siden sist jeg var hos tannlegen – ja, det var jo nettopp hos Dem. Jeg gruer virkelig for dette.

Det var ingen grunn til å grue. Springer hadde perfekte tenner. De var like perfekte som skillen i det gråspregte håret og formen på nesen hans. Han fikk et skuffet uttrykk i ansiktet.

- Men tannkjøttet? Hvordan er tannkjøttet?

Tennene var gullende rene og tannkjøttet nuppete og friskt som hos en ung pike.

- Jeg beklager å måtte skuffe Dem.

- Nei, kjære, ingenting er da bedre enn det.

Han snudde seg mot Mandt og viste ham de to fortennene sine. Sto de ikke litt skjevt? Ville det lønne seg å sette en jacket krone ...? Mandt så ingen skjevhet – å jo, en ørliten tanke, en individuell avvikelse som ikke spilte noen rolle. Springer var ikke helt tilfreds.

- Har De et spill? Er det ikke noe der?

Han pekte. Mandt lo benektende.

Springer: – Ja, jeg vet jo ikke hvordan et hull ser ut.

- Ingen tann er helt feilfri, sa Mandt.

- Ikke det? Det var synd.

Han skyllet munnen og spyttet ut.

- Ja, det er sant, sa han mens han gurglet og skyllet, det var jo en annen tannlege også her sist. Stemmer ikke det? Hva var det han het ...?

- Heinemann.

- Ja, Heinemann var det! En mann i førtiårsalderen med blank skalle Mandt nikket bekreftende.

Springer: – Jeg husker ham. Hadde han ikke en liten mustasje?

- Nei, det tror jeg ikke. Men fadermordere.

- Hva? Jasså, fadermordere? Det må jeg si!

Han lo.

- Ja, han var litt pussig, samtykket Mandt.

- Var? Åja, han er naturligvis død. Mandt nølte.

- Tja, det er det vi ikke riktig vet ... Springer syntes det var merkelig.

- Jeg trodde ikke man la skinnødde folk i jorden nå lenger. Enten er man død eller så er man ikke.

- Selvfølgelig, sa Mandt brydd. Men saken er den at han forsvant.

- Å, gjorde han det? sa Springer lett.

- Ja, han ble plutselig borte. Vi så ham aldri mer.

Springer brast i latter.

- Og der sto De igjen med hele praksisen! Unnskyld, jeg mente ikke å være frekk. Men man kan jo se saken fra en annen side: rotten forlater det synkende skip. Skjønt dette er vel ikke noe synkende skip, kan jeg tenke. De skal se han kommer tilbake en vakker dag og alt blir herlighet og glede. Er det lenge siden han forsvant?

- Snart tyve år. Det var under krigen.

- Ja, men da er han død, avgjorde Springer. Juridisk sett er han død. Har De ikke papirer på det?

- Tja, nei, hehe, vi har i grunnen ikke det, forstår De. Mandt følte at samtalen var kommet i et galt spor og ble ført videre av pasienten av ren høflighet. – Vi ventet jo hele tiden at han skulle komme tilbake. Det var

under krigen som sagt, og vi tenkte sikkert at han var dradd til England eller noe slikt. Da freden kom i – 45 var vi spent, men ... ja, så gikk tiden.

Springer ristet på hodet.

- Men det er jo opplagt at mannen må være død nå.

- Høyst sannsynlig. Men han kan jo også være i live. I Sibir, for eksempel.

- I Sibir? Springer så på ham og smilte. – Tror De det? sa han langsomt.

- Neida, neida, slett ikke. Det er bare slike ideer man av og til får. Han kunne sagt at det er slikt man av og til drømmer om om natten.

Springer strakte seg med hendene foldet frem over knærne og spratt der-

etter opp av stolen, spenstig som en veltrenet sportsmann.

- Så var det altså ingenting i veien med tennene denne gangen heller. Men derfor er det vel ikke verdt å vente tyve år til neste gang. Hvor meget skylder jeg?

Han skyldte ikke en øre. – Null komma null null, sa Mandt og insisterte på det. Kjære Dem, osv.

- Vet De hva, sa Mandt idet Springer allerede sto med hånden på dørklinken. Hvis nå Heinemann plutselig skulle dukke opp – jeg ville bli helt ruinert.

-Å, så galt er det vel ikke.

- Jo, det er nettopp det det er. Jeg skylder ham masse penger. Nesten en million kroner!

- En million? Er De gal! Mandt ristet på hodet og forklarte: ettersom han fremdeles formelt sett leide kontorene av Heinemann og ikke hadde betalt sin leierett på snart tyve år ...

- Jeg har regnet det ut – for moro skyld.

- For moro skyld? Du verden! Springer lo. – Men han er nok død, skal De se.

- Ja, sa Mandt nesten skjærende, jeg kan ikke håpe på annet. Jeg mener ...

- Vi får tro det, nikket Springer. Men sett at det er arvinger? Men eventuelle arvinger har kanskje ingen legitime krav etter så mange år?

- Gud, tror De det!

- Nei, kjære Dem, jeg bare spøker.

- Han hadde ingen nære slektninger.

Vi har undersøkt, han hadde ikke det.

- Neivisst, sa Springer og smilte høflig. Det var tydelig at han gjerne ville gå, men Mandt holdt ham tilbake og begynte å forklare om igjen noe han allerede hadde sagt. Heinemann var så meget borte, det var ikke usedvanlig at han var fraværende flere uker i trekk og ... ja, det var ingen grunn til, fordi om, kort sagt ...

- Neivisst, sa Springer og ville atter gå. Denne gangen ble han ikke holdt tilbake. Han nølte.

- Jeg ville forresten undersøke det der, hvis jeg var Dem. En vakker dag kommer det en eller annen svindler, forstår De.

Mandt pinte frem et smil.

- Hvem skulle det være?

Springer strøk seg gjennom håret – det vil si, han lot hånden gli ganske lett over den velfriserte flaten.

- Tja, en eller annen kunne utgi seg for denne – eh, Heinemanns sønn, for eksempel. Hva ville De gjøre da? En million er mange penger. Bare tenk på rentene! Rettssak? Ja. Jo. Jeg er selvfølgelig enig med Dem, det er den veien man bør gå. Men det er ikke alle som orker en slik påkjønning, Det er ikke bare behagelig. Full offentlighet og alt

det der, vet De ... Men det går nok bra! Og skulle De komme i vanskeligheter

Springer blunket til ham – fort, nesten umerkelig, men Mandt så det og følte seg bedre til mote. Det var godt å få snakke ut om disse tingene, han hadde tidd med det altfor lenge. Men hvem hadde han hatt å betro seg til? Springer sto til tjeneste og var lutter øre. Han ville kanskje benytte seg av det en dag.

Ettersom timene gikk følte han seg likevel mer og mer plaget. Alt det ubehagelige i hans liv var kommet så nær innpå. Hadde han ikke eksponert seg vel meget? Hvorfor hadde han latt seg narre til det? Så mye dumt! Heinemann i Sibir! Men de hadde ventet ham veldig da krigen var slutt. Frøken Nielsen sto daglig på bryggen og speidet etter skip fra England. Hun speidet ikke for-gjeves, hun så en konge og en kronprins og andre likegyldige personer gå i land, men ingen Heinemann med uniform og gullstriper slik som tannlege Mandt hadde malt det ut for henne. – Han er gått i land et annet sted, tenkte hun kanskje. For å overraske oss. Nå sitter han sammen med tannlege Mandt og demonstrerer innholdet av sin forunderlige koffert.

Ja, ett eller annet sted var nok Heinemann i havn, men ingen visste hvor og om det var på land eller sjø.